

BANKOVNÍ ÚŘAD MINISTERSTVA FINANČÍ.

51. V celé této záplavě hesel, zůstala republika československá věrna zákonu ze dne 10. dubna 1919 o oběhu platidel, nerozmnožovala je přes nátlak obchodu a průmyslu, přes pasivnost rozpočtu. Bylo stále dokazováno, že je při velikém stoupání cen málo oběživa a že by bylo potřebí je rozmnožit. Avšak bankovní výbor, složený z odborníků (bez ohledu na politické strany) zůstal pevný a odmítl všechny svody, setrval na zásadě, že oběživo — je-li hospodářská potřeba — rozmnoží se zadáním směnek obchodních. Ukazoval k tomu, že stále se prodává za hotové, což dokazuje dostatek ano přebytek oběživa, poněvadž ještě nevstoupila směnka a všechny papíry, nahrazující oběživo do svých funkcí.

A tak stalo se, že pod tlakem potřeby peněz rozvíjelo se obchodní krytí takto:

1919	Směnečný portefeuille	Lombard	Směnky na cizinu	Zlato stříbro	Valut. půjčka
		v tisíci korunách			
31. květen	26.343	630.171	9.561	—	—
30. červen	26.416	425.061	12.130	—	—
31. červenec	26.506	424.291	8.265	—	—
31. srpen	26.554	425.301	8.570	—	—
30. září	27.386	422.840	8.435	—	—
31. říjen	28.283	423.238	9.560	—	—
30. listopad	29.430	437.615	11.789	—	—
31. prosinec	79.568	502.319	13.954	—	—
1920					
31. leden	150.886	569.188	25.887	—	—
29. únor	245.828	938.304	56.871	—	—
31. březen	530.269	1,010.999	254.943	—	—
30. duben	599.492	1,236.867	263.419	—	—
31. květen	755.965	1,466.779	378.484	—	—
30. červen	691.805	1,828.353	511.156	—	—
31. červenec	724.841	1,986.937	549.308	—	—
31. srpen	797.360	2,142.149	447.597	2.808	250.000
30. září	1,065.927	2,279.112	708.838	3.037	250.000
31. říjen	1,695.546	2,265.884	389.478	4.231	250.000
30. listopad	1,779.853	2,164.120	254.272	40.311	250.000
31. prosinec	2,015.526	2,322.714	455.596	152.819	250.000

1921

31. leden	1,794.018	2,206.943	165.383	164.491	250.000
28. únor	1,672.562	2,091.838	332.744	175.536	250.000
31. březen	1,667.163	1,986.552	518.745	215.585	250.000
30. duben	1,352.284	1,556.583	647.533	232.983	250.000
31. květen	1,085.950	2,031.694	780.155	248.626	250.000
30. červen	1,085.254	1,998.012	783.472	304.561	250.000
31. červenec	1,083.971	2,554.959	507.497	320.708	250.000
31. srpen	810.246	2,399.533	845.934	337.609	250.000
30. září	984.375	2,508.830	546.942	351.184	250.000
31. říjen	1,606.914	2,451.287	599.733	374.795	250.000
30. listopad	1,854.435	1,756.876	488.720	535.284*)	—
31. prosinec	1,892.968	1,714.534	532.632	552.289	—

Směnečný portefeuille stoupl tedy ze 26.3 mil. Kč do 31. srpna 1920 na 797 mil., dne 30. září na 1066 mil. (počátek cukerní kampaně) stoupal pak do 31. prosince 1920 (po celou kampaň) na 2015 mil., klesl pak do dne 15. září 1921 na 785 mil. Kč.**)

Z tohoto pohybu směnečného portefeuilleu jest jasno, že se přizpůsoboval tomu, jak bylo v obchodě peněz potřebí, že oběh stával se pružným.

Uvážíme-li, že krytí bankovní dostoupilo dne 31. srpna 1920 obnosu 3.639,914.000 Kč při oběhu skutečném 9.814,920.000 Kč, nemůžeme popřít skutečný pokrok.

Podle bilance za r. 1920 vidíme tyto obraty:

Stav směnek 31. prosince 1919	76,259.043.42
Roku 1920 eskontováno za	4.815,089.442.46
dohromady 23.610 kusů za	4.891,348.485.88
zapláceno bylo 17.001 kus za	2.903,381.751.85
zbylo 6609 kusů za	1.987,966.734.03

Také zápůjčky lombardní nezůstávaly nehybné. Během 1920 uděleno zápůjček za cenné papíry za 3.360,691.900 Kč, spláceno bylo 1.540,297.600 Kč.

*) Valutní půjčka převedena jednak do směnek na cizinu, jednak do zlata a stříbra.

***) Zlato a stříbro uváděno je v ceně nákupní, která je značně nižší než tržní cena.

Docílení pružnosti je první podmínkou každé cedulové banky. A toho bylo docíleno aspoň částečně.

52. Aby bylo zřejmo, zda-li nepřekročen zákon ze dne 10. dubna 1919 č. 187 o úpravě platidel, upravuje bankovní úřad svoje výkazy tak, že lze si vypočítati, hospodaří-li se správně. Do aktiv dává totiž svoji pohledávku za Rakousko-uherskou bankou, vzniklou okolkováním bankovek a přeměněním jich na státovky, dále uvádí jako pohledávku převzaté účty girové a pokladniční poukázky v obnosu 2.084,418.521.82, z nichž bylo zadrženo 647,349.039.23. Z těchto čísel lze vypočítati, mnoho-li oběhu státovkového smí býti dle § 10. zákona shora citovaného bez dalšího krytí (tedy jako státní dluh) a mnoho-li se jich smí vydati na základě bankovního krytí.

Výpočet na př. k hořejšímu dni (31. srpna 1920) je tento:

A. Za bankovky Rakousko-Uherské banky stažené	7.435,990.000.—	
od toho zadrženo při okolkování	<u>2.134,149.000.—</u>	
smí býti za státovky vyměněno		5.301,841.000.—
B. Za převzaté žirové účty státních pokladen u R. U. banky		789,164.000.—
Za převzaté zůstatky soukromé 5% zadrženo, zbývá pro oběh	827,164.000.—	413,582.000.—
Za převzaté pokladniční poukázky polovice zadržena, zbývá pro oběh	467,534.000.—	<u>233,767.000.—</u>
Smí býti vydáno bez krytí státovek za		6.738,910.000.—
C. Bankovní úhradu tvoří eskontované směnky	797,360.000.—	
zápůjčky na cenné papíry	2.142,149.000.—	
cizí valuty a devisy	447,597.000.—	
drahé kovy	2,803.000.—	
Odkoupená valutní půjčka	<u>250,000.000.—</u>	
		<u>3.639,914.000.—</u>
přípustný oběh		10.578,824.000.—
skutečný oběh byl		<u>9.814,920.000.—</u>
takže byla zde rezerva . . . . . Kč		563,904.000.—

Bankovní úřad tímto způsobem vypočítává při každém výkaze, je-li oběh správný dle zákona, aby všecka veřejnost mohla si provést kontrolu.

53. Věc je tím důležitější, že majetková dávka, jež bude zmenšovatí nekrytý oběh, platí se bankovnímu úřadu, který bude vylučovatí bankovky z oběhu. Ovšem dosud není na ni mnoho zapláceno²⁾, a co se platí v hotovosti, refunduje se ministerstvu financí za vyplacené vkladní listy. Tu výkaz oběhu je daleko důležitější, poněvadž se sice zmenšuje cifra půjčky zadržovaných bankovek, ale při výpočtu možného oběhu musí býti stále odpočítávána cifra nezmenšená, aby přípustný oběh se nezvětšoval. Dne 31. října 1921 obnášel obnos zadržovaných bankovek ve výkazu 1.159,549.000 Kč,

čili obnos původní	2.134.164.406.—
zmenšil se o platy na dávku z majetku	525.747.000.—
a složenými zúčtovanými vkladními listy	448.868.000.—
o obnos	974,615.000.—
	<u>1.159.549.000.—</u>

Při výpočtu přípustného oběhu počítá se k těmž dni:

Stažené bankovky Rak.-uh. banky	8.000.052.936.80
od toho bankovky zadržené při okolkování	2.134.164.406.78
bankovky zadržené při výměnách	315.907.561.10
	<u>2.450,071.967.88</u>
úhrnem	5.549,980.968.92
k tomu žirové účty a pokladniční poukázky po srážce zadržovaných 50%	1.437,069.482.59
takže nekrytě lze vydati	6.987,050.451.51
Poněvadž bankovní úhrada (směnky, cenné papíry, zlato, stříbro, devisy, valutová půjčka) obnášely 31. října 1921	5.427,158.449.90
bylo možno vydati za	12.414.208.901.41
k tomu státovek v oběhu bylo	12.327,158.688.15
takže nevyčerpáno	<u>87,050.213.26</u>

Proti 31. srpnu 1920 byl sice 31. října 1921 možný oběh větší o 2 miliardy, ale také bankovní krytí stoupló téměř o 2 miliardy (zbytek vznikl tím, že dokončeno odevzdání všech bankovek a vkladních listů, čímž možnost nekrytého bloku vzrostla o 250 mil.).

Tento postup konsolidace valutních poměrů jevil se také ve stabilisaci kursu československé koruny, která při velikém poklesu marky od září 1921 v celé střední Evropě odolávala náporu se všech stran. Diagram čís. 4 to osvětluje.

54. Udržování malého oběhu nutilo však také k většímu vyrovnání odúčtováním (clearingem). Výkazy Pražského odúčtovacího sdružení, v němž bylo 32 bank ukazují, že před válkou v r. 1913 bylo podáno kusů 152273 na 1,338.691.532.51;

r. 1914	kusů	147.903	na	1.248,717.387·75
r. 1915	„	113.292	„	1.142,654.099·08
r. 1916	„	50.200	„	1.476,436.110·68
r. 1917	„	40.733	„	1.734,173.736 80
r. 1918	„	46.295	„	2.442,828.351·08
r. 1919	„	140.519	„	11.870,641.611·84
r. 1920	„	331.010	„	41.535,733.095·78

Na těchto datech je viděti, jak tisk bankovek za války snižoval počet podání, zvyšoval sice průměr jednoho z nich, ale poněvadž bylo peněz natištěno nad potřebu obchodu, bylo placeno hotovými, ne bezne- něžně. Zastavení tisku bankovek nekrytých a snížení oběhu při kolkování již roku 1919 mělo za následek stoupnutí podání téměř na míru r. 1914 a v obnosu více než devateronásobně, ačkoliv cena koruny proti r. 1914 poklesla průměrně jen 5krát. V roce 1920 bylo podání dvakráté tolik než v mírovém roce 1913 a obnos stoupl 31krát, ačkoliv byla koruna znehodnocena průměrně 15krát.

U poštovního chekového úřadu byl stav podobný.

Při vkladech přijato v tisících korunách

20. XI. 1918 — 31. XII. 1918 650.175

z toho bez hotových . . . . . 119.880 — 18.4%

1919 při vkladech přijato v tisících korunách

21,284.326, z toho bez hotových . . 11,282.817 — 53.7%

1920 při vkladech přijato v tisících korunách

56,285.764, z toho bez hotových . . 32,226.779 — 57.5%

1./I.—31. X. 1921 při vkladech přijato v tisících korunách

64,468.920, z toho bez hotových . . 35,870.223 — 56%

Výplaty v tisících korunách:

20./XI. — 31./XII. 1918	212.553	119.880	56%
1919	20,319.879	15,348.427	76.7%
1920	55,474.439	44,734.586	80.5%
1./I.—31./X. 1921	64,353.862	50,404.497	78.75%

Stav účtů chekových vzrostl od 1. ledna 1919 do 31. října 1921 z 8.268 na 62.518. Rakouská poštovní spořitelna dosáhla tohoto čísla po 20 letech trvání a měla koncem r. 1914 126.624 chekových účtů, z nichž bylo 45.600 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

V chekovém řízení vloženo bylo v tisících korunách:

r. 1913 16,800.961 bez hotových per	7,654.771	47.8%
r. 1914 18,279.962 bez hotových per	8,314.604	46%

Vyplaceno bylo v tisících korunách:

r. 1913 16,853.930 bez hotových per	7,654.771	47.9%
r. 1914 17,791.726 bez hotových per	8,314.604	46.9%

Oproti celému Rakousku srovnány, jsou jak absolutní tak relativní cifry značně vyšší.

55. Z tohoto vzrůstu bezpeněžního placení dá se vysvětliti, že oběživo nezvětšené při poklesu koruny a narůstání cen stačilo i k tomu, že nebylo potřebí obnoviti v předválečném rozsahu hospodářství úvěrní, že dále se prodávalo zboží za hotové, ne na úvěr a za směnku.

Bylo by však velkým omylem, kdyby se myslelo, že pracováno bylo bez úvěru. Rozdíl proti normálu byl jen ten, že úvěr na podání zboží neposkytl prodávající,

nýbrž že kupující opatřuje si peníze přímým úvěrem, zápůjčkou u banky, kterýžto úvěr není ničím jiným, než immobilním provozovacím kapitálem, u něhož bylo těžko určití, nepřeměnil-li se v investici nebo v zásobu zboží neprodaného neb neprodejného. Předválečný způsob obchodu, kde prodávající dostal od kupujícího za prodané zboží směnku tří-, čtyř-, šestiměsíční a sám touto směnkou platil, neb ji bance prodal, docílilo se cirkulace skutečně obchodní, to jest z provozování obchodu se zbožím vzniklých směnek, které musily býti zaplacený v době splatnosti, kupující musil se snažiti prodati včas zboží, za něž byl k určitému termínu dlužen na směnku čili také cirkulace zboží byla rychlejší, spekuláční vyčkávání obtížnější a tím tvoření cen přirozenější.

I k dosažení tohoto normálního stavu se usilovně pracuje, jednak tím, že bankovní úřad snížil sazbu diskontní ze směnek obchodních a učinil rozpětí mezi sazbou diskontu směnečného a sazbou zápůjček na cenné papíry větší (1 až 1½%, dříve ½ až 1%) jednak tím, že banky nutí klientelu, aby jim dávala obchodní směnky obmezující úvěry zápůjčkové.

56. Úprava měny pro budoucnost rýsuje se takto:

Národní shromáždění usneslo zákon ze 14. dubna 1920 pod č. 347, kterým má býti zřízena akciová banka cedulová, v níž stát měl by jen dozor. Zákon nebyl dosud proveden, poněvadž jeho provedení odvislé jest od likvidace Rakousko-uherské banky a od úspěšného provedení dávky z majetku, aby nová banka cedulová mohla vstoupiti v život s malou částkou soukromoprávně neb drahým kovem nekrytých státovek. K jejímu zavedení jest ovšem dále nutno, aby závazky státu z mírových smluv byly určeny a nejen rozpočet státní dosáhl rovnováhy, nýbrž aby také koruna dosáhla stability po určitou dobu, poněvadž přechod k nové měně vyžaduje nutně, aby stabilisovaná hodnota koruny došla výrazu v cenách, pohledávkách a nárocích a dle toho mohla býti upravena bezpečně relace mezi korunou a novou jednotkou měnnou. Jaká bude tato nová měnná jednotka,

bude-li menší, či větší než koruna, zákon neuvádí. Banka cedulová pod firmou: „Národní banka Československá“ má míti 75,000.000 ve zlatě rozložených na 150.000 akcií, z nichž 50.000 kusů převezme stát v jedné akcií. V čele banky stojí guvernér, jmenovaný prezidentem republiky na pět let, devět členů správní rady, z nichž šest volí valná hromada akcionářů, tři jmenuje prezident republiky na návrh vlády. Mimo to vláda vykonává dozor svým vládním komisařem.

Zákon tento rozřešil tedy prozatím otázku, že bude položena banka cedulová na soukromoprávní základ, že nynější bankovní úřad, jako státní banka cedulová jest přechodným zařízením. Zákonem tímto dále rozřešena záporně otázka, smí-li stát za existence banky vydávat státovky. Bankovky mají býti do výše 35% kryty kovem, čímž přihlásil se stát k metalistické teorii měnové, neurčil však prozatím, zdali podkladem bankovek má býti zlato či stříbro, či obojí. Nejistota na trhu drahými kovy bránila prozatím tomu, aby se stát přihlásil k určitému systému.

57. Ze všech těchto faktů jest zřejmo, že v československé republice bylo věnováno mnoho úsilí válkou rozvrácené měně. Nepodařilo-li se za dobu dvou neb tří let odstraniti to, co za pět let světové války bylo napácháno, není to zajisté vinou nového státu. Jisto však jest, že za úžasné derouty německé říšské marky v září, říjnu a listopadu 1921 ukázala československá koruna takovou resistenci, že metody tohoto reálného postupu v Československu se vskutku osvědčily.